

O. h. tizedes

Leverten, csendben mentünk ki a kórteremből, és a folyosón halkán megszólalt a barátom.

— Gondolod, ha reggel amputálják a lábát, megmaradt volna?

— Ez lett volna az egyetlen lehetősége.

Némán mentünk a legfelső kórterem felé. Pár lépés után Pista ismét megszólalt.

— Látom, nagyon szíven ütött ez a dolog. Ne keseredj el, hiszen a felelősség azoké, akik medikusra bízna ilyen nagy feladatot.

— Akkor is...

Beléptünk a terembe, és szembetalálkoztunk a kórház tábori lelkészével, a jezsuita páter Faragó főhadnagggyal, akit Pista egyszerűen „csuhásnak” nevezett, ezzel is kifejezve nyhe ellenszenvét az egyház iránt. Pedig nagyon rokonszenves, művelt embernek ismertük, és nyugodt, bátor magatartásával igen jó hatással volt a sebesültekre.

— Tessék, doktor urak, én megyek is, néhány beteget megáldoztattam, nem zavarom a munkájukat.

— Bocsánat, tisztelendő atya, tetszik látni ezt a nagy készülődést, megkérdezhetem: ön is elmegy a kórházzal? — fordultam a kifelé haladó pap után.

— Nem, én maradok a sebesültekkel — mondta határozottan. Utána megfordult, és kiment a folyosóra.

— Hát, ha maradnánk, akkor legalább utolsó kenetben nem szűkölködnénk — mondta Pista, cinikus félmosollyal.

A betegek, akik a közelünkben voltak, hallhatták a beszélgetést, de már észrevehették a készülődést, és a nyugtalanság rájuk is áterjedt.

— Doktor úr! Velünk mi lesz? Orvos nélkül maradunk?

Nem messze feküdt a kérdezőtől a tetanuszos beteg, aki már legalább két hetet megélt, és ritkultak a görcsei, de azért most is gyöngé állapotban volt. Felénk fordult, kissé fölemelkedve, a könyökére támaszkodva vinnyogta:

— Doktor úrr — közben vicsorított — ne ha-hagyjanak itt minket — ismét vicsorított, és visszaesett az ágyára.

— Maradjanak velünk, doktor úr, mert elpusztulunk orvos nélkül — mondta egy másik beteg.

Ránéztem Pistára, aki csak pislogott a nagy kék szemével, nem szólt semmit. Végigtekintettem a kórtermen, azok a betegek, akik bírtak, fölültek az ágyon, és kérdően néztek ránk. A barátom felé fordultam, aki csak tovább pislogott, és fölfonta kérdően a vállait.

Elindultam és megálltam a kórterem közepén, a sebesültek némán követtek a tekintetükkel.

* Részlet a szerző Tétova esztendő című önéletrajzi regényéből.

— Mi maradunk, biztosak lehetnek benne...

A szavaimat kevés csönd után olyan reakció követte, amelyet leírni sem lehet. Volt, aki sírt, köszönő szavakat hallottam kifelé siettemben innen-onnan, volt, aki imádkozott, és volt, aki énekelt.

Pistának megragadtam a karját, és gyorsan elhagytuk a betegszobát.

— Te meg sem kérdezed, hogy én mit akarok, s csak úgy a nevemben is nyilatkozol, meggondoltad jól, mit vállalsz? — mondta elég éles hangon.

— Itt nincs meggondolnivaló, Pistám, itt mindenki a bőrét félti. Én is, te is, de nekünk nincs feleségünk, gyerekeink. Áh, nem papolok neked, maradok és kész!

— Közben hősnek érzed magad — vágta vissza.

— Hát idefigyelj, te azt csinálsz, amit akarsz, elmehetsz a többiekkel, és ha csúfolódsz is velem, akkor is maradok.

— Jól van na, ne izgassa föl magát, parancsnok úr...

Pár percig csendben mentünk az első emeleti kötöző felé, a barátom megállt, pár nevetségesen ügyetlen katonás lépést tett előttem (sohasem tudta rendesen a díszlépést), megfordult, s harsány hangon mondta, miközben tisztelgett:

— Tizedes úr! Én, Kovács István karpaszományos honvéd alázatosan jelentkezem, és kérem az ötös helyőrségi kórház Esztergomban visszamaradt részlegéhez való beosztásomat.

— Marha...

És mellbe vágtam.

Évődésünknek egy siető nővér vetett véget.

— Doktor urak, siessenek a kötözőbe, hoztak egy csapat németet, pedig nagy részüket elszállították már.

— Hunyadi százados úr? — kérdezem.

— Neki szoltam, de azt a választ adta, hogy magukat hívjam.

Nagy nyüzsgés fogadott a kötözőben. Tíz-tizenöt sebesültet hoztak. Gyorsan végignéztam, hogy sürgősen operálandó van-e köztük. Voltak súlyosan sérültek is, de szállítható állapotú mind.

Az egyik német katonának egy hüvelykujj nagyságú repesz hatolt be a bal mellbimbója mellett, és a bordákon s a szegycsonton elcsúszva a jobb hónaljárok szélénél közvetlenül a bőr alatt kötött ki. A sebesült maga is tapogatta.

— Herr Doktor, bitte nehmen Sie das aus. (Kérem vegye ki, doktor úr!)

Még egyszer megtapogattam a repeszt, amely a bőrt is kidomborította, és olyan helyen volt, hogy nagyobb ér nem közelítette. Valóban igaza van a németnek, amíg ezt kiveszik, vérmérgezést is kaphat. Egy bőrmetszéssel el lehet távolítani.

— Nővérke! Adjon egy kis novokaint és egy szikét, meg egy csipeszt!

— Doktor úr, nem tudok semmit sem adni — mondta, miközben sztártarta a kezeit — mindent becsomagoltunk, benn vannak már a kocsiban.

— Micsoda? Hát mindent elvisznek?

— Nem én vagyok a parancsnok.

Elöntötte a fejemet a vér, és elhatároztam, hogy azonnal beszélek Laborzi alezredessel.

A német katona azonban nem tágitott, nyöszörgött és fogdosta a bőre alatt dudorodó repeszt.

Középiskolában felszedhető akadozó nyelvtudásommal magyaráztam neki, hogy nincs kés, nincs érzéstelenítő. Nem baj, akkor is vegyem ki. Mondom neki, hogy legfeljebb borotvapengével, de novokain nélkül. Rábólintott.

— Sehr gut. (Nagyon jó.)

Elszaladtam a szobámba, a csomagomból kivettem egy használatlan borotvapengét, öngyújtóval izzásig égettem és izgatottan rámetesztem az idegen testtől kifeszült bőrre. Kibillentetem a ruhafoszlányoktól és földtől szennyezett repeszt.

A német csak egyet jajdult, de aztán mosolyogva vette kezébe a mocskos vasdarabot, és utána a másik kezével megszorította a csuklómát.

— Danke sehr, Herr Doktor, danke sehr. (Nagyon köszönöm, doktor úr, nagyon köszönöm.)

Ez volt életem első műtete.

Folytattuk a költözést, és már majdnem a végén jártunk, mikor a szolgálatvezető tiszthelyettes megállt az ajtóban, nem jött be, csak beszólt:

— Tizedes úr! Doktor úr! Az alezredes úr parancsát adom át: menjen le a tornaterembe, és ellenőrizze az öt kikötött honvéd egészségi állapotát.

— Miii?! A kurva életbe! Még a végén kivégző szakaszba is beosztanak. Hát mit csináltak a szerencsétlenek? — kérdezem a parancshozót.

— Csomagolás címén beszabadultak az élelmiszer-raktárba, és hulla részegre itták magukat szolgálat alatt, ezért rendelte el az alezredes úr a kikötésüket.

(A kikötés a legszigorúbb fizikai büntetés volt a honvédségnél, amolyan K. u. K.-örökség. A katonának hátul összekötözték a csuklóját, és háttal fához kötve ezzel a kötéllel addig húzták föl a karjainál fogva, míg éppen csak a lábujjai vagy a bakancsnak az orra érte a talajt. Általában egy-két órás volt a büntetés. A legtöbbje öt-tíz perc múlva elveszítette az eszméletét, ilyenkor felocsolták, amire többször is sor került. Kegyetlen büntetés...)

A szolgálati szabályzat előírta az orvos jelenlétét, nyilván azért, mert volt, aki belehalt ebbe a procedúrába.)

— Nem találtak más orvost, egy medikusra bízzák ezt is!

— Mindenki el van foglalva a készülődéssel — halkította le a hangját a szolgálatvezető.

Átrohantam a szomszédos épületben levő tornaterembe. A bordásfalon lógtak a szerencsétlenek, leginkább a részegségtől. Mondom a végrehajtó és ellenőrző szakaszvezetőnek, hogy ezek mind az újszegedi „haverjaim”, lazítsa meg a köteleket, és engedje őket a talpukra.

— Doktor úr, és ha ellenőriznek, én is a falra kerülök.

— Nincs itt a kutya sem, aki ellenőrizze, egyébként akkor magamra vállalom, hogy az egészségi állapotuk miatt nem voltak most alkalmasak a kikötésre.

— Jó, ha a doktor úr vállalja?

Megvártam, amíg talpra állította a fiúkat, és elrohantam vissza a kötözőbe.

A lépcsőn felfelé menet cipekedő honvédekkel találkoztam. Gyógyszeres ládákat vittek.

— Hova viszik a gyógyszereket? — kérdezem.

— Hurcolkodunk le a kocsiba, de éppen elég volt már a cipekedésből, lassan befejezzük.

Roszszt sejtettem. Rohantam a gyógyszertárnak kinevezett helyiségbe, benyitottam, ott találtam Dénes századost, a főgyógyyszerészt.

— Százados úr! Zoltán bátyám! mondtam lihegve. — Csak nem vizstek el minden gyógyszer magatokkal?!

— Dehogynem, ez a parancs.

— És mi lesz a betegekkel?! Mindenből hagyjatok itt valamennyit, legalább két hétre valót.

— Ezt én magamtól nem tehetem, csak ha parancsot kapok.

— Kitől?

— Laborczi alezredes úrtól.

Köszönés nélkül kirohantam, és elszaladtam a parancsnoki szobához.

Az előtérben ült a szolgálatvezető, kérdezem tőle:

— Itt van az alezredes úr?

— Igen, de vannak nála.

— Nekem azonnal beszélnem kell vele!

— Mondom, hogy el van foglalva, üljön le, doktor úr.

— Erre most nincs időm. — Az őrmester figyelmeztetése ellenére berobantam a belső szobába.

Úlve beszélgetett valakivel, és a tisztiszolgája is ott pakolgatott.

Izgatottságomban teljesen megfeledeztem a kötelező katonai „függelermről”, és tisztelgés nélkül, valami általam egészen ismeretlen, fojtott, a gyöngytyúkéhoz hasonló hangon rákezdtem:

— Alezredes úr! Ezt nem lehet csinálni!

Az alezredes, aki egyébként is rátarti ember volt, hirtelen elvörösödött, két karjával az asztalra támaszkodva félig fölemelkedett:

— Mit nem lehet csinálni?!

— Itt hagynak négyszáz sebesültet orvos, műszer és gyógyszer nélkül!

Az alezredes pulykavörös lett és teljes hangerővel rám ordított:

— Álljon vigyázzba, tizedes! Micsoda viselkedés ez, elfeledkezett arról, hogy maga katona, és a parancsnokával áll szemben. Ti pedig hagyjatok magunkra — szólt a többiekhez.

Én haptákba vágtam magam, s ketten maradtunk. Egy darabig járkált körben a szobában, lassan lecsillapult, és izgatott, de lefojtott hangon folytatta:

— A sebesültekért kórházvonat jön, érted?!

— Alezredes úr, az a vonat már valószínűen elment, az vitte el a németeket és a mi tisztjeinket.

— Ezt honnan veszed?

— Az egyik sofőr mondta, aki szállította a sebesülteket ki az állomásra, hogy csak ez az egy szerelvény volt ott, és már zsúfolásig megtelt. Alig tudták elhelyezni a sérültek utolsó szállítmányát.

Egy pillanatra elgondolkozott, öklét a szájához vette, és fátyolos hangon mondta:

— Ha ez így van — majd meggyőződöm róla —, a városi kórház fogja átvenni a betegeket.

— Alezredes úr, a városi kórházban sincs már egy talpalatnyi hely sem, ennyi embert nem tudnak elhelyezni.

Még mindig vigyázzban álltam. Pár pillanatig elgondolkodva nézett rám.

— Pihenj! — mondta. — A vezérkartól jött szigorú parancs, hogy a kórház összes személyzetével együtt vonuljon nyugatra. Különben is, nincs az az orvostiszt, aki önként itt maradna, vállalva a szökevényné váló nyilvánítását, vagy még inkább a fogságba esés lehetőségét.

— Mi ketten Kovács Pistával vállaljuk...

Rám nézett, majd határozott léptekkel az ajtóhoz ment, és kiszólt.

— Hívja ide Kovács karpaszományost!

— Hát itt maradtatok? — fordult felém.

— Igenis.

— De valamilyen szakfelügyeletre mégiscsak szükség van; igaz, hogy jó értesüléseim voltak rólatok, nagy segítséget jelentettetek, azonban mégiscsak orvosok vagytok.

— Alezredes úr, mi minden sebesültet ismerünk, tudjuk, milyen sérülések van. Egy részüket még Hunyadi százados úr sem látta. Ha azt a néhány kétséges állapotban levő beteget át tudná helyezni a kórházba, akkor már az én lelkiismeretem is rendben lesz.

Közben kopogtak. Pista lihegve megérkezett. Vigyázzba kapta magát (ezt sem tudta szabályosan soha megcsinálni, majd elröhögtem magam).

— Pihenj — szólt rá az alezredes. — Te is hajlandó vagy itt maradni?

— Igenis.

— Akkor intézkedem. Hagyunk itt 2–3 hétre való gyógyszert, műszereket, a belövések és a bombázások miatt a pincében felállítottok egy kötözőt. Ti pedig, ha az oroszok bejönnek a városba, öltözzetek civil ruhába. A biztonság kedvéért vételezzetek egy-egy kézfegyvert — pisztolyra gondolok —, sohasem lehet tudni. A vezérkarnál pedig eltűntnek jelentetek be benneteket.

— Egy önkéntes szakácsot is és két-három egészségügyi honvédet is szíveskedjék a listára venni — vágom közbe. — Azok nélkül nagyon nehéz lenne.

— Jó, rendben van. Meglesz. A szakácsról jut eszembe, hogy sajnos nem túl nagy az élelmiszerkészletünk, mert nekünk is kell az útra, de a többi itt marad; ebben az ügyben is kérem a kórházigazgató segítségét. Most menjtek a gyógyszertárba, és beszéljétek meg Dénes századossal, hogy mire van szükségetek. Én közben erre adok neki utasítást.

Ebéd után két óraker váratlanul ismét parancskiadásra kellett az udvaron sorakozni. Ez valahogy így hangzott:

„2. számú napiparancs.

A csomagokat és a kórház tulajdonát képező ingóságokat még a mai nap folyamán menetkés állapotba kell helyezni. Holnap reggel 9 óraker indulás. Előtte mindenki vegye fel az egész napra szóló hideg ételmet. A sebesültek ellátására kirendelem Németh András karpaszományos tizedest, orvostanhallgatót, az Esztergomban visszamaradó 5. helyőrségi kórház részlegének parancsnokaként és beosztottját, Kovács István karpaszományos honvédet, orvostanhallgatót. Faragó tábori lelkész főhadnagy urat pedig az adminisztráció vezetésével bízom meg. A kórház pecsétjének használati jogával élhet...”

Ezután a szakács és három önkéntes egészségügyi katonának a neve következett, akik velünk maradtak.

Végül néhány biztató hazafias mondat...

Dátum: „Esztergom, 1944. december 23. Dr. Laborczy alezredes.”

— Na, ez is megvolt — dűnnyögte Pista az orra alatt — remélem, te nem fogsz napiparancsokat velem felolvasatni a négytagú hadosztálynak.

— Már megint hülyéskedsz. Menjünk, van éppen elég dolgunk.

Pakoláztuk a gyógyszereket. A százados készségesen adogatta azokat a szükségletnek megfelelően és különösen a sebfertőzés elleni értékes szulfonamidokból raktároztunk jócskán.

Visszamentünk a szobánkba. Pista rögtön kenyeret vett elő, és egy kis bögréből zsírt kent rá.

— „Őszöl, szögedi?” — mutatta bicskájával a zsíros kenyér felét.

— Nem, köszönöm...

— Öregem, belegondoltál abba, hogy holnap karácsonyeste lesz? — kér-dem tőle.

— Ühüm — nyögte tele szájjal.

— Holnap nemigen lesz módunk — lehet, hogy megérkeznek az orosz vendégeink is, nagyon közel dörögnek az ágyúk —, szóval, nem biztos, hogy az utcára kitehetjük a lábunkat; úgy elmennék egy kis karácsonyi hangulat-ért ide ebbe a közeli templomba — mutattam arrafelé — neked nem volna kedved jönni?

Rám nézett, megállt az evéssel, egy pillanatra letette a zsíros kenyeret az asztalra, majd komótosan szelte bicskájával a következő falatot.

— Tőlem mehetsz, addig én leszek az ügyeletes.

— Ez nem indok — folytatam —, még itt van az egész orvosi stáb.

— Nézd, én a gimnáziumban voltam templomban utoljára, akkor is a névsorolvasás miatt. Tudod, úgy összekeverték bennem a magyar istent, a szerb istent, az orosz istent — egy pillanatra megállt és majdnem dühösen mondta — és azt a ...na nem káromkodok, német istent, hogy nem tudok rajtuk eligazodni. Nem tudtam eldönteni: kinek van igazsága. Így azt gondoltam, hogy veszekedjenek csak egymással, de nélkülem.

— Ez igen! Ez felér egy antikrisztusi szentbeszéddel.

Pista óvatosan felszúrta bicskájával a levágott falatot, lassan a szájához emelte, és csendesen mondta:

— Ne haragudj, menj egyedül — és folytatta az evést.

Melegen öltözve elindultam, s a barátom mintha magában beszélne, de úgy, hogy én is halljam, dűnnyögte:

— Hogyne, még az hiányzik nekem, hogy sírni lássál.

— Te, odanézz, szállingózik a hó!

— Szép... de szép fehér karácsonyunk lesz — válaszolta.

Szűk kis utcákon andalogtam a ferencesek temploma felé, és élveztem az egyre sűrűsödő hóesést. A pelyhek egymásra hullanak, lassan befedik, megfehérítik a mocskos, megfagyott sarat, széppé, tisztává teszik a földet.

Kisgyermekkorai karácsonyok jutottak eszembe, amelyeket paraszt nagyanyáméknál töltöttem az iskolai szünetben. Tanyán laktak, Deszktől négy kilométerre. A gazdasági válságtól terhes harmincas években ők is, mint a szanaszét lakó nagy család tagjai, éppen csak máról holnapra éltek. Mégis, az egyszerű, bensőséges, inkább a régi szokások, sokszor babonák uralta ünnepek felejthetetlenek.

Istenem, hogy is volt?

A hó egyre sűrűbb pelyhekben esett, és olyan jó volt visszagondolni gyermekkorom fehér karácsonyaira.

A templomhoz értem. A mise már megkezdődött, korábban az elsötétítés miatt, mert a nagy ablakok nem voltak befedve. Gyertyák égtek az oltáron, és imitt-amott a padokon. Férfiak rajtam kívül — néhány reszketeg öreget kivéve — nem voltak, mindenki térdelt és énekelt: „Mennyből az angyal”, „Pásztorok, pásztorok” és a többi szép karácsonyi éneket.

Sírtam és a könnyeimen keresztül az égő gyertyák megkétszereződtek,

és olyan csillogóvá váltak, mint ahogy otthon az újszegedi kis templomban gyermekkoromban láttam.

Egy fiatal lány jött be, mellettem elhaladva a szenteltvíz-tartóhoz ment, keresztet vetett, térdet hajtott, majd úgy is maradt. Imádkozott...

A mögötte égő gyertya sejtelmesen megvilágította az arcát. Kék szemek, finom egyenes orr, lágyan rajzolt profil, fekete csillogó, lokniba csavart haj... Istenem, de szép vagy... Kis idő után felállt. Sudár termete van, szépen ívelt lábformákkal. Közelebb mentem hozzá pár lépéssel. Az imádsághoz összetett kezei gyönyörűek, finom ujjai bizonyosan bársonyosak.

Nem messze bomba robbant, a templom hajója is megrengett. Az ének elcsuklott egy pillanatra, de azután vékonyan, lassan újakezdődött: „Mennyből az angyal”... „dicsőség istennek, békesség az embernek”....

Félelem fogott el, a halálra gondoltam: valóban ilyen fiatalon kell megsemmisülni? Elteltem fojtó keserűséggel, arra gondolva, hogy ezt a szép teremtetést a karomban kellene tartani, és biztosan az életben sohasem fogom látni. Kilöhetik a szememet, ellöhetik kezem-lábom, darabokra téphet a gránát... Húszévesen?! Rohadt háború...

A Himnusz dallama szakította félbe sötét gondolataimat. Vége a misének.

A lány elment mellettem, egy pillanatra rám nézett, én pár lépésig követtem, ő az ellenkező irányba, a Duna felé vette az útját, formás alakja lassan eltűnt a félhomályban és a hóesésben.

Sokáig néztem utána...

A város északi oldaláról hallatszottak a lövések, robbanások, ezeket hallva én is az utca északi oldalán, a fal mellett siettem vissza kórházba.

— Hol a fenében voltál ilyen sokáig? — ripakodott rám a barátom. — Persze, nem győzöd leimádkozni a bűneidet... De félretéve a tréfát, megjötték az apácák, és rád várnak. Laborczi mondta nekik, hogy reggeltől már te leszel a parancsnok, nálad jelentkezzenek.

— Hányan vannak?

— Nem számoltam, lehetnek négyen-öten. Inkább azt néztem, hogy van-e köztük szorongatni való.

— Eredj, te újvidéki szatír, neked már semmi sem szent?

— Szentnek szent, azért volna jó kipróbálni.

— Na, majd megkérdezlek, ha legközelebb bombáznak, hogy lesz-e mivel?

— Jó, hagyjuk máskorra, a kötözöben várnak.

Megismerkedtünk az apácákkal, akik közül kettőnek a neve maradt meg az emlékezetemben: Heliódóra (a főnöknő) és Atanázia (a földim).

Heliódóra szép arcú, tűzről pattant, kissé molett, harmincas, vérbeli műtősnő volt. Nagyon sokat tanultam tőle.

Atanázia csúnyácska, száraz nő volt, mély hangját recsegtette, mint egy nyugdíjas matróz, de az egyéniségéről, ha úgy tetszik a lelkéről, csak jót és szépet lehet mondani.

A főnöknő mindjárt át is vette a szót a bemutatkozás után.

— Az emeleten kaptunk egy kiürített szobát, azt mi berendezzük, a távozó főnövértől átvesszük a betegeket, és a szolgálatot még ma este megkezdjük. A beosztást nyilván rám tetszik bízni.

— Természetesen — válaszoltam.

Nagy kő esett le a szívemről, mert láttam és éreztem, hogy milyen nagy segítségünk lesz. Jobban mondva nem is segítség, hanem nélkülözhetetlen biztonság.

Újra jöttek sebesült szállítmányok, köztük oroszok is. Éjjelig megállás nélkül dolgoztunk, de a várost szünet nélkül bombázták. A sebesültek, akik jární tudtak, lehúzódtak a pincébe.

Azt hittem, hogy ennek az éjszakának sohasem lesz vége.

Ahogy kivilágosodott, elcsendesültek a lövések, robbanások, szép nap-sütésben gyorsan elindult a kórházi menet.

Magunkra maradtunk...

Az emeleti kötözőben dolgoztunk, mikor Heliodóra betoppant, és azt mondja nekem:

— Doktor úr, a kerületi plébános megkért bennünket, hogy amíg a front átvonul felettünk, négy vagy öt fiatal lányt fogadjunk be, mert érhetően félnek, és ennyi sebesülthöz segítségül is elkelnék.

Kérdően néztem rá:

— És hová tudja elhelyezni őket?

— Azt csak tessék rám bízni, majd kicsit összeszorulunk, lesz rá megoldás, csak az engedélyét kérném.

— Jó, ha nem az én gondom lesz, jöhetnek.

— Akkor bemutatnám őket, itt állnak a folyosón.

Megmostam a kezem.

— Tessék, jöhetnek nővére!

Hűszévesforma lányok egyenként jönnek. Atyaúristen!... Az ötödik az a lány, akit tegnap a templomban láttam.

Alig értem a nevüket: Erzsí, Kati, Mária a következő csak suttogott, és végül a templomi „látomás” megelevenedve előttem:

— Faludi Éva vagyok.

Kezet fogtunk. Valóban bársonyos, gondoltam, és így világosban gyönyörűek a kék szemei. Te vagy az én karácsonyi ajándékom, Éva, csak még nem tudod — játszott a fantáziám. Kicsit lesütötte a szemét, és így szépsége madonnai árnyaltságúvá vált.

Biztosan megérezett valamit, mert lassan húzta ki a tenyeremből a kezét. — Talán sokáig szorítottam?

— Akkor magának ma nevenapja van? Isten éltesse!

— Köszönöm, valóban az van.

A főnöknő megtörte az általam vélt engem körülvevő csöndet:

— Megmutatom a szállásukat, jöjjenek velem, és szerzek maguknak köpenyt, mindjárt be is állhatnak dolgozni.

— A betanításukat majd én elvégzem, takarítani, beteget forgatni, etetni, ágytálat kihordani már most is tudnak — fordult vissza felém.

Dél felé két idősebb hölgy és egy ferences barát keresett. Elmondták, hogy a plébánia gyűjtött a sebesültek számára, és szeretnék őket egy-egy apró csomaggal megörvendeztetni, néhány karácsonyfával bensőségesse tenni a szentestét.

Nagyon megörültem, hogy legalább gondoltak ránk, és ez a kis kedves-ség emlékeztet bennünket a nagy ünnepre.

— Hány sebesültjük van? — kérdezte a pap.

— Látja, megszámolni még nem volt időnk, úgy háromszázötven-négy-száz körül vannak.

— Hát akkor inkább összeállítunk négyszáz csomagot, hogy mindenkinek jusson. Még valamit — folytatta a tisztelendő — a rendfőnökünk szeretne önnel beszélni.

— Még ma? — kérdezem.

— Jó lesz holnap is.

— Akkor, ha minden jól megy, holnap délelőtt megfelel? Úgy tizenegy körül.

— Igen, köszönöm.

Sötétedés után ismét elkezdődött a harci zaj. Előbb szórványos belövések hallatszottak, majd egyre szaporábban robbantak az ágyúlövedékek.

Üzentem a nővéreknek, hogy mindenki, aki le bír menni a pincébe, induljon, és segítsenek a mozogni tudó sebesülteknek is.

A barátomnak is szoltam, hogy irányítsa a betegek lekisérését, nehogy a szűk lépcsőházban pánik törjön ki, és valaki megsérüljön.

— Pista, ti ott lent gyújhattok karácsonyfát, és oszd ki a csomagokat, majd én a szolgálatos nővérrel végigmegyek a házon, és mindenkinek boldog ünnepeket kívánok — mondtam sietve.

Hirtelen elaludtak a villanyok, megszűnt az áramszolgáltatás.

— Na, még ez hiányzott — fordulok a szolgálatos Atanázia nővérhez — gyújtsunk meg egy karácsonyfa-gyertyát, föl ne bukjunk ebben a sötétben.

— Tessék megvárni, doktor úr — mondta, miután két gyertyát meggyújtott — mi számítottunk rá, hogy baj lesz a világítással, és kértünk a plébános úrtól templomi gyertyákat is, az igazán nem baj, hogy meg vannak szentelve. Felszaladok a szállásunkra, és minden kórterembe viszek.

A lányok minden szobában feldíszítették az egyszerű ünnepi fenyőfát, házilag készített szaloncukorral aggatták tele. Csillagszóró nem volt, de amikor az első lángot meggyújtottuk a földszinti kórteremben, először néma csönd lett... Valaki a homályból elkezdte: „Mennyből az angyal”... Lassan, félve hozzácsatlakoztak, az ének egyre erősebbé vált, a pincéből többen visszajöttek, és zengett a dal, elnyomta az egyre közelebb becsapódó lövedékek ünneprontó hangját...

Mindenki sirt... Volt, aki elfojtottan könnyezett, és néhány ágy felől zokogás hallatszott.

1944-ben is megszületett a kisjézus...

Égő gyertyával és a csomagokkal jártuk a kórtermeket. A lépcsőn fölfelé menet óriási dörrenés hallatszott, a ház megindult, mintha földrengés lett volna.

— Ez közel volt — suttogtam hirtelen, kiszáradt torokkal.

Megálltunk egy pillanatra. Atanáziának a szeme sem rebtent.

— Nővérke, nem fél?

— Nem — mondta határozottan —, a jóistennek most szüksége van ránk, nélkülünk ez a sok szerencsétlen ember nem tudná megünnepelni egyetlen fia születésnapját.

Nyeltem egyet, mert valóban azt gondoltam, hogy le kellene menni az óvóhelyre, de ennek az egyszerű léleknek a bátorsága belém is erőt öntött.

Az oroszok kórterméhez értünk. Az ajtó félig nyitva volt, de a szoba olyan sötét, mint az alagút.

— Itt nincs karácsonyfa? — kérdezem a nővért.

— Nem tudtuk, hogy mit csináljunk, doktor úr, hát végül is istentelenek, ezért nem hoztunk ide fenyőfát. Meg akartuk magát kérdezni, de hát nem jutott rá idő.

— Nővérke, hozzon egy ágat néhány gyertyával.

Ismét egy közeli robbanás reszkettette meg az épületet...

Nyöszörgés hallatszott, és hason csúszva megjelent az ajtóban egy orosz katona. A lába volt meglöve. Nyilván a kezemben levő gyertya világosságára indult el a robbanások okozta félelemtől.

A nővér visszaérkezett a fenyőággal.

Bementünk a kórterembe, letettük a kis karácsonyfát, jobb híján a padlóra, és meggyújtottuk a gyertyákat. Atanázia hangosan imádkozott, miközben visszatámogattam az ajtóban fekvő oroszot a fekhelyére.

A sebesültek ránk meresztették a gyertya lángjától világító szemeiket, és némán figyelték és követték mozdulatainkat.

— Osszuk ki a csomagokat, nővérke!

Mai szemmel nézve — egy kivételével — húszéves fiatal gyerekek voltak, mint én. Odaadom az elsőnek, bizonytalanul nyúlt utána, valamit mondott (később megtanultam, hogy mit jelent a „köszönöm”), a következő fölült, átvette a szerény ajándékot... Nézte... és hirtelen a szájához emelte, megcsókolta a rajta levő kis fenyőágot... ezután megölelte... hasra vágódott és zokogott... Talán az anyját emlegette.

Az egyik ágynál nem volt szerencsénk. Ahogy nyújtottam a sebesültnek a csomagot, nagyon gorombán nézett rám, valamit morgott, kiütötte a kezemből, és tüntetően hátat fordított. Halkan én is mondtam valamit, de úgy, hogy a nővér ne hallja.

Atanázia felvette a földről...

— Tegye az ágyára — mondtam — hátha meggondolja.

Utolsónak egy negyven év körüli katonához értünk. Fejlövése volt... A bal homlokfélbe kapta a golyót, ami a halántéka mögött távozott a koponyájából. Teljesen jó állapotban hozták be két nappal megelőzően, csak beszélni nem tudott; a beszédközpontot roncsolta szét a lövedék.

Átvette a csomagot, bólogatott a fejével. Könnyezett és reszkető kézzel elővett a zubbonyából egy kis kopott bőrtárcát, kivett belőle egy gyűrött fényképet, és kunkogva mutogatott rá!

Ocska amatőrképről nézett ránk faház előtt állva egy paraszt házaspár, körülöttük négy, különböző nagyságú kopaszra nyírt fiú csodálkozott a fényképezőgéphez.

Bólogattam és kérdeztem: a família? Igent intett többször is és sírt...

Másnap reggel meredten találtunk rá. Úgy feküdt, mint egy alvó gyerek, magához ölelve tartotta a karácsonyi ajándékot, előtte volt a fénykép... Sohasem kóstolta meg a magyar szaloncukrot... A mellette heverő tárcájából magyar szentképek hullottak szanaszét...